

FIGYELŐ

IRODALMUNK ÚJ UTJAI

A múlt szépirodalma nálunk megfeneklett a tájszínezet erőszakolásában. Ezt csak azért jegyzem újra meg, hogy ne tévesszük szem elől: mennyire meddő próbálkozás az irodalmat olyan elvont világba szorítani, amelynek csak félig-meddig, vagy egyáltalán nincs köze az élethez, amelyet teljességében hivatott kifejezni, megörökíteni és végső fokon a történelmi erők helyes mérlegelésével a fejlődés irányában alakítani.

De, amikor így ítélkezünk a múlt fölött, vigyáznunk kell, el ne kapassuk magunkat a saját munkásságunkkal sem!

Gorkij mondotta, hogy az igazi művészet, irodalom az, amely a jelenben, a mindennapi kérdések megoldásában is megállja helyét. Kikivánczol a kérdés: vajjon mi jól sáfarkodtunk-e és jól sáfarkodunk-e mindennapjainkkal? Visszatükröztük-e, megörökítettük-e azokat a gyökeres változásokat, amelyek környezetünkben, tehát magyar viszonylatban is, végbementek — és még ma is folynak napról-napra — társadalmunkban. És mint újarcú írók a visszatükrözés mellett *fényszóró tükörként* sugároztuk-e — és tudtuk-e eredményesen sugározni az utakat, amelyek a változásokhoz vezetnek?

Mert való igaz, hogy a tunya táj egyhangúságát még sohasem verte föl így a lassan, de biztosan érlelődő erők fölszabadult dübörgése; még sohasem dobogott így a szívverés; nem sült ki annyi indulat és nem nyüzsgött olyan kavargással az élet, mint a nagy változást követő drámai esztendőkbek!...
nének ezt a feszültséget.

Es hiába keressük, nem leljük az írásokat, amelyekben megérezzük ezt a feszültséget.

A külszín a napisajtó dolga s az meg is tette a magáét. De a belső, lelki-szellemi elemzés és azok összekapcsolása az eseményekkel, ami az író föladata, az elmaradt. Egy irányba terelődött az ábrázolás, letompultak az ellentétes színek: elsikkadt a drámai erő s bármennyire is viharosak, áradók akarnak lenni az írások, nem tudják levetkezni a napisajtó nyelvét és módszereit vagy legalább is annak a benyomását.

Értsük meg, miről van szó: aki gyorsan és közvetlenül akar hatni, csak egy — a céljának éppen megfelelő — szempontból vizsgálja vagy állítja be a dolgokat.

Ezzel egyformán élhet a politikus is, az újságíró is.

Az író, a művész azonban *más* helyzetben van. Ő „a lélek mérnöke”. Be kell hát törnie az emberek belső világába. Számba kell, hogy vegye és elemezze a belső (örökölt fölfogás, nevelés stb. (és külső) gazdasági viszonyok, javak megoszlása — nálunk különösképpen a különböző nemzetiségek egymásra hatása) erőket, amelyek azzá, olyanná tették őket amilyenek; ki kell fürkésznie a rejtett törvényszerűségeket, amelyek művészi szempontból is alkalmasak, hogy föltárássukkal változtató erővel hassanak. Vagy pedig az agyakba bekötődött ellentmondásokat kell kibogoznia és azzal birni állásfoglalásra az olvasót.

Hogy mindezt elérhesse üdvös, sőt kell is, hogy ismeretével a múltba nyúljon vissza és azután helyes történelem- és társadalomismerettel és szemlélettel lásson a mai, mindennapi problémákhoz. De idáig eljutva lehetetlen szem előtt tévesztenie az előbb említett

— belső és külső — hatóerők sokrétűségét, amelyek ugyanilyen sokrétűn befolyásolták az egyéni és társadalmi élet fejlődését, tehát magát az életet is. Ha ilyen irányban vizsgálódunk, előtör a helyi színezet is, de így már megengedhető formában.

És itt jutottunk el a legjellemzőbb mozzanat fölismeréséhez, ami az író-t a politikustól vagy újságírótól megkülönbözteti. Az író egyénekkel illetve az általuk alkotott típusokkal foglalkozik és semmi esetre sem osztályozhat, miként a politikus — hogy időszerű hasonlattal éljek, például így: a reakció és a haladás tábora. — Nem a merev állásfogalás és közvetlen hatás a módszere; ő a belső rugók alapján és művészi eszközökkel (tárgyismeret, hitelesség) hat a társadalomra, irányítja, neveli az embert s csak a haladásnak, az emberi fölemelkedésnek, a humánumnak tudatosan ellenszegülő örökökkel helyezkedik kíméletlenül szembe; a kátyúba ragadtakat, botorkálókat, meghasonlottakat emberi tisztánlátásával és írói hitelességével nyeri meg a haladó világszemlélet, az új rend számára, — amelynek ő maga is örökös szolgája. Annak építőjévé emeli, és odaállítja a szocializmust (és vele együtt önmagukat is) már építő hívek táborába. Mostmár nemcsak szellemi fölkészültségével, hanem azt egybekötvé az anyagi tényezőkkel, azaz úgy, ahogyan az élet zajlása megszabja, megengedi. Be kell láttatnia, hogy csakis az alkotó munka, a közös anyagi fölemelkedés hozhatja meg a körvonalazott jobb és magasabbrendű életformát!

Hogyan érhetjük ezt el? — El kell ismernünk, hogy eddigi módszerünk hibás. Tájékozatlanságból, vagy bátortalanságból nem mertük alkalmazni a reális ábrázolást, ami föltétlenül az írói hitelesség rovására ment. Bátran föltételezhetjük, hogy ezt a bírálat jóhiszemű, de téves irányítása gyökerezette meg. Ez szüli a siker sarkalta áradó, sokszor émelgős műveket. Vesd össze a földmunkásságunk helyzetével foglalkozó írásaink hangját és a 7 Nap folyó évi 46-os számában megjelent tárgyilagos hangú, hibákra rámutató cikket. Magyarázat sem kell hozzá, hogy rádöbbenjünk tévedésünkre és áradozásaink hamisságára.

S ez mindjárt fölveteti a kérdést: van-e joga a szépírónak társadalmunkban a bírálatához, saját rendjén belül is? Maga a beszámoló is helyénvalónak találja ezt a jogot.* Helyes bírálat nélkül nincs fejlődés. És kételkedhetünk-e az igazi írói bírálatának helyességében?

Induljunk hát el a realista — természetesen a szocialista realista eszmei telítettségű ábrázolás útján! Fejezzük ki a bombó és újonnan formálódó életet a maga valóságában, teljességében — *zajlásában*. — Az új élet, az új ember születése ugyanolyan drámai feszültségű, mint a tűnő és kelő világrend küzdelme, és vigyáznunk kell, hogy ennek a feszültségnek minden rezzenését megörökítsük! S ha becsületes szándék s eszmei tudat és tisztaság vezeti az író-t, bátran támaszthat ilyen igényeket. Elvi meggyőződésének helyességéért egy ujjászületett világrész kezeskedik, lelkiismeretét pedig a tiszta emberiség és a fölszabadult dolgozók emelkedettebb életformába vetett hite és azt építő elszántsága sugalja és őrzi...

Néhány szóval szeretném említeni a néhány írásainkban még kifejezésre nem jutott, új jelenséget a változás szülte típusát. Ez már

*) Híd 836 oldal.

tulajdonképpen a témakör kérdésébe tartozik, ami elé nem állíthatunk korlátot. Csak tájékoztatásképpen említem meg azok számára, akik ezen a területen munkálkodnak. Ugyanis mindenkinek megvan a maga portája, ahol otthon érzi magát, ahová egyéni és közösségi érdeklődése vonzza, ahová tárgyismerete és élmény-világa odaköti. Ez helyén való és így is van jól, ha mindenki a maga élmény-világán keresztül iparkodik kifejezni mondanivalóját, mert más helyen esetleg könnyen kontárrá válhatik.

De ime:

X Y nagygazda — s nem egy volt ilyen — bár jóember hírében állt, mért döbben rá egyes fenyegető jelektől az utolsó napon arra, hogy valahol elvettette a súlykot és nem lehet maradása e tájon?...

A nagybérlő vagy feleskedő paraszt, aki maga is állatian sokat dolgozik, bér munkást is foglalkoztat s ez a nagygazdához hasonló helyzetbe emeli. Maga is hozzá hasonlóan fogadja az új rendet, és azonosítja sorsát azéval, aki miatt örökké robotoskodott és másokat is kizsákmányolt. Ő mindig a föltörekvők közül került ki. Hol volna a helye?...

A kis- vagy középparaszt tudatában van ma még pótolhatatlan szerepének s kedvét szegi, hogy értékileg jóval alább helyezik a közösségi formánál. Könnyű volna megnyerni...

Az induló szövetkezeti társulatokban itt-ott törések mutatkoznak. Ok: a tagok, akik azelőtt más körülmények között éltek és dolgoztak, nem rendelkeznek elegendő mezőgazdasági tudással, de a munkafegyelmük, munkaritmusuk is más volt. Így aztán az eredménytelenség láttán vagy meghasonlanak vagy ellenkezőleg, kettőzött erővel látnak a munkához, sokszor a vezető összetartó erejétől, becsületese odaadásától függően. S nekünk ez a fontos: jelentkezik a harcosszövetkezeti paraszt...

Apró, szinte jelentéktelennek látszó mozzanatokból is ki lehet fejteni azt a fejlődést, amelyet a változás következtében a begyökerezett odvas fölfogások átalakulása hozott. Egy mindennapi példa: ma már a nősülő legény nem a barázdát puhatólja, nem a földet veszi nőül, de az élettársát...

Így folytathatnánk végnélkül a beszédes példákat más témakörökből is — de hát azért vannak az írók és azért a szemük, hogy fürkészzék ki, lássák meg azokat!...

Pap József

S Z E M L E

NÉPNAPTÁRUNK

— „Tartalmas, gondolkodtató, irányító komoly könyvet akarunk ezzel a naptárral népünk kezébe adni. Szeretnénk ha igazán népnaptár lenne, amely egyenesen abból a szükségéből nőtt ki, hogy népünk egészséges szemléletű szükségeinek megfelelő és megbízható évkönyvet kapjon kézbe. —“

Az 1939-es HID-naptárban írtuk le e szavakat. Milyen öröm a megújult HID-ban írni a jugoszláviai magyarságnak immár negyedik népnaptáráról!